

KULTUR

«The Recovery Channel»

Desember 5, 2024

Last ned som PDF

Olav Løkvik

fagutvikler SEPREP TU, høyskolelektor VID

olav.lokvik@vid.no

Ellen Ugelstad sin siste film (2023) om bruk av tvang i psykiatrien; om kampen for rettferdighet og om bedre alternativer til tvang. I konkurranse med ni internasjonale dokumentarer vant filmen prisen Honorable Mention på Human internasjonale filmfestival i Oslo. Før den internasjonale premieren ble dokumentaren vist i Geneve i samarbeid med

Global Health Institute og Global Health Plattform. Filmen har vært vist på en rekke kinoer i Norge i løpet av 2024 med påfølgende panelsamtaler etter filmen. Undertegnede så filmen på NOVA kino, Trondheim 16.04.24 og nå sist 15.10.24 på Jarlsberg konferansesenter utenfor Tønsberg, i regi av SEPREP tverrfaglig utdanningsprogram (VID høgskole, Oslo) i Vestfold.

Seksti innbudte fagutøvere innen feltet alvorlig psykisk lidelse fra hele Vestfold sammen med førtito SEPREP TU/VID studenter så filmen denne tirsdagen. Ellen Ugelstad som for øvrig er datter av psykiateren Endre Ugelstad, én av Stiftelsen SEPREP sine grunnleggere, åpnet forestillingen med en kort intro og begrunnelse for hvorfor hun har laget denne filmen: Hun har fulgt sin bror i tretti år gjennom tvangsinnleggelser, i hans kamp mot alvorlige psykiske problemer, for å bli sett, hørt og tatt på alvor i psykiatrien. Hun ønsker med filmen å sette lys på bruk av tvang og bedre vilkår for pasienter og pårørende. Til nå hadde Ellen sett filmen sekstifem ganger, og hun tok en pause i friluft mens vi andre lot filmen virke i oss.

Foto: Olav Løkvik. Ellen introduserer filmen for tilhørerne på Jarlsberg konferansesenter.

Dette var min andre anledning til å se The Recovery Channel som er bygget opp på en så intelligent og levende måte at sju kvarter går som en røyk. Aldri et kjedelig øyeblikk! Tittelen oversatt til norsk kunne være Recoverykanalen (min oversettelse). Forestill deg en egen offisiell TV-kanal som sender nyheter regelmessig om brudd på lovregler innen psykisk helsevern, etiske og faglige feilbedømmelser; om unge pasienter som står fram og forteller om egne erfaringer med å bli utsatt for tvangsinnleggelse, om å bli fysisk lagt i gulvet av flere personal, om å bli fastspent i belteseng, om hvordan opplevelsene kan sette seg fast som traumeerfaringer i personer som blir utsatt for beltelegging eller andre tvangstiltak. Forestill deg videre at det sendes opptak fra rettsprosesser hvor dagens domstoler forsvarer tidligere tvangsbehandling og tvangsmedisinering som kan ha ført til irreversible nevrologiske skader og hvor den fornærmede står alene overfor både psykiatriens og domstolens makt. Tenk deg hvor rettsløs og maktesløs hun eller han må føle seg?

Foto: Olav Løkvik. Screenshot fra filmen: Her reflekterer advokat Helge Hjort sammen med programleder i The Recovery Channel over om en person muligvis er lagt i belter som et forebyggende tiltak. Loven tillater ikke dette.

I meg vekker denne filmen sterke følelser, enten jeg tar pasienten, familien eller fagutøverens perspektiv. Filmene lar omhyggelig alle perspektivene komme til uttrykk. I en scene blir for eksempel en kvinne tatt med tvang og hentet av politiet utenfor hjemmet. Dette skjer i naboers påsyn og med en søster og en mamma som står igjen som fortvilede og hjelpeløse vitner.

Dokumentaren viser hvilke relasjonelle brudd og skader som kan oppstå ved tvangsinnleggelser hvor familie må være tutor, eller hvor familie uvilkårlig blir oppfattet av hovedpersonen for å være involvert i, og dermed medansvarlig for tvangsinnleggelsen.

I en annen scene i Recoverykanalen er det en ung kvinnelig pasient og hennes far som lar seg intervju om jentas opplevelse av å bli holdt og lagt i belter. Faren sier at «jenta aldri ble seg selv igjen etter denne erfaringen». I en iscenesettelse blir en ung kvinne gradvis mer urolig og høyrøstet i en sykehuskorridor på lukket avdeling. Hun er dypt fortvilet og desperat og sier at «Jeg vil hjem!». Det er fire personal som legger henne i gulvet og fører henne inn til beltesengen. Jeg kjenner meg selv igjen som tidligere sykepleier i akutt-, psykose- og sikkerhetsavdelinger hvor fysiske tvangstiltak ble brukt mot pasienter. Scenen er verdt å studere nærmere både med tanke på pasientens beste og på personalets egne reaksjoner og følelser etter maktutøvelsen. Og, om hva som eventuelt kunne vært gjort annerledes?

Samtalen på PIO senteret i Oslo om hvordan det kan oppleves å være pårørende til familiemedlemmer i psykiatrien er gripende. Vi aner smerten som ligger hos ei søster, ei mor eller en far som er vitne til at en av de kjæreste de har ikke mestrer livet. Vi vet fra studier at mange pårørende selv blir syke, langtidssykemeldte, familier går i oppløsning og så videre. Mange pårørende ville kvalifisert for en PTSD-diagnose. Noen ganger må man snakke om elendigheten, det må være rom for det når en er inne i akutte eller langvarige kriser. Det er ikke alltid at rommet og tiden er der for å snakke om hvordan pårørende best kan ta vare på seg selv. Det må være systemet og den enkelte fagutøver som stiller seg disponibel for pårørende i krise.

Filmen viser også munterhet, livsvilje og kampvilje. Det er befriende å se mennesker som organiserer seg, danner fellesskap og går til aksjon for en mer human psykiatri. Det er befriende å kunne gi rom og aksept til annerledeshet og galskap. Det er befriende å få et innblikk i avdelingen på Lovisenberg som har senket statistikken for bruk av tvang betydelig. Ett av flere gode virkemidler har vært å ta på alvor og jobbe med de ansattes egen frykt.

Uten å avsløre alt innhold i filmen vil jeg likevel holde fram den geniale scenen fra FOD – Foreningen for omplassering av dyr, hvor gatehunder og psykisk og sosialt alvorlig skadde hunder får mulighet til rehabilitering. Den unge hundepasserer sier blant annet, at «denne hunden er så redd og skadet av mennesker, at vi passer på å ikke gå for nær eller invadere dens intimsone. Vi lar hunden komme til oss, når den er klar for det». Jeg kan ikke dy meg for å ta med den kinesiske metoden opprinnelig brukt for å reparere knuste, men verdifulle vaser, glass, keramikk og steintøy: Kintsugi. Tenk å kunne få reparere og gjøre alt helt igjen, i en blanding av lim og bladgull.

Bettina Dudas, lokal koordinator for SEPREP TU Vestfold og undertegnede arrangerte et ekspertpanel som skulle dele inntrykk og tanker etter å ha sett filmen sammen med publikum.

Foto: Olav Løkvik. I panelet satt fra høyre: Ellen Ugelstad, filmskaper/Twentyonepictures, Annette Kinn Sørum, psykoseerfarer og ansatt i Kirkens Bymisjon med boligsosialt arbeid som ansvar, Irmeli Rehell Øistad, fagsjef KPA/SiVHF, Hanne Kristin Tuvnes, PIVETE/LLP, Kaja Dischler Folmo, helserettsjurist ved SiVHF. Helt til venstre i bildet ser vi den hvite skoen til Erlend Rinke Maagerø-Bangstad, programleder i SEPREP TU/VID høgskole. Han har en PhD basert på undersøkelser av blant annet fagutøveres ferdigheter, muligheter og evne til å møte og dempe aggresjon hos mennesker med alvorlig psykiske problemer på kommunenivå.

Foto: Olav Løkvik. Annette og Ellen i panelet.

Annette var alvorlig psykisk syk i årene fra hun var tretten til tjueen år. Flere ganger har hun opplevd tvangsinnleggelse og tvangstiltak. Hun forklarer at hun selv oppfattet seg som farlig i den tiden, og hun bærer verken nag til personal eller system for de tvangstiltakene som ble brukt mot henne. Hun mente de var nødvendige. Hun forklarte dette slik, at jeg kunne forstå at behovene hennes for trygghet og grenser den gang, kunne ligne på spebarnets behov for å bli holdt og gitt omsorg når sterke følelser av frykt, sinne eller smerte herjer i kropp og sinn.

Alle deltakere i panelet var berørt av filmen. Ulike scener ble nevnt, noen av dem allerede referert tidligere i denne teksten. Irmeli som både møtte som fagsjef for KPA men også som en tidligere behandler for Annette erkjente en dobbelthet i det å se filmen. Det å være en av systemforvalterne, slik hun er i kraft av rollen sin, er et stort ansvar. Hun påpekte at det ikke alltid er samsvar mellom fagutøverens personlige verdier og synspunkt på bruk av makt og tvang, som det er i systemets verdier og tiltak nedfelt i prosedyrer til vern for den enkelte pasient, medpasienter og personalets behov for trygghet og sikkerhet. Hanne som er mor til en datter med langvarige og alvorlige psykiske problemer har sett filmen flere ganger. Hun rystes hver gang over flere av temaene som blir tatt opp i dokumentaren. Filmene er viktige og får god mottagelse i hennes organisasjoner av pårørende og familier. Kaja hadde undervist SEPREP TU-klassen tidligere på dagen om psykisk helsevernloven og dens lovhemler. Hun fikk et viktig innblikk i praksishverdagen i psykiatrien sett ut fra de ulike perspektivene som panelet representerte. Erlend påminnet om maktperspektivet og maktubalansen mellom pasient og profesjonell fagutøver, og stilte spørsmål om det er behov for enda mer ydmykhet i utøvelse av psykisk helsetjenester.

Det var en stor glede for meg å se filmen med anledning til å lede panelsamtalen i etterkant. Vi kunne gjerne satt av en halvtimes tid ekstra til mer utdyping og tid til å hente inn flere spørsmål og refleksjoner fra et lydhørt publikum. Gå og se filmen hvis den dukker opp nær deg. Filmen vil være aktuell å se i klinikker og kommunale tjenester, i bruker- og pårørendeorganisasjoner og på pensum i de fleste utdanninger innen psykisk helse, sosialt arbeid, kriminalomsorg, barnevern og i politiet.

Tusen takk for filmen, Ellen!

